

Урок № 1

ТЕМА. Вступ. Мовна стійкість як ключова риса національномовної особистості.

МЕТА. Допомогти учням усвідомити, що мовна стійкість – це ключова риса національномовної особистості.

Розвивати навички самостійної роботи з літературою, виразного читання, логічне мислення, образне сприймання; уміння виділяти головне; формувати мовленнєву компетенцію; збагачувати словниковий запас.

Виховувати в учнів шанобливе ставлення до української мови як державної, бажання берегти її, розмовляти нею всюди: в навчальному закладі, вдома, на роботі, у вільний час.

Тип уроку. Урок-конференція .

Міжпредметні зв'язки. Українська література, історія.

Обладнання: підручник «Українська мова, 11 клас» на сайті ліцею.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Мово! Пресвятая Богородице мого народу! З чорнозему, рясту, любистку, м'яти, євшан-зілля, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена!

Мово! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному Олімпі волелюбності, слави і гордого духу.

Мово! Велична молитво наша у своїй нероздільній трійці, що єси ти і Бог-Любов, і Бог-Віра, і Бог-Надія. Тож стояла Ти на чатах коло вівтаря нашого національного храму й не впускала туди злого духа виродження, злого духа скверноти, злого духа ганьби. І висвячувала душу козацького роду спасенними молитвами і небесним вогнем очищення, святими водами Божого річища, щоб не змалів і не перевівся народ той. І множила край веселий, святоруський і люд хрещений талантами, невмирущим вогнем пісень і наповнювала душу Божим сяйвом золотисто-небесним, бо то кольори духовності і Божого знамення.

Мово моя! Звонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі. Твої джерела б'ють десь від магми, тому й вогненна така. А вночі купаються в Тобі ясні зорі, тому й ласкава така. Тож зілнювала Ти втомлених духом, давала силу, здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя тим, що пили Тебе, цілющу джерелицю, і невмирущими ставали ті, що молилися на дароване Тобою Слово. Бо «Споконвіку було Слово. І Слово було у Бога. І Слово було Бог».(К. Мотрич)

II. Повідомлення теми та завдань уроку

Записують учні в зошит тему .

На сьогоднішньому уроці ми:

повинні стати на захист української мови;

маємо довести всім присутнім, а особливо собі, що мова – найцінніший скарб, який ми повинні вивчати й берегти, бо без мови немає нації;

що мовна стійкість – це ключова риса національномовної особистості.

III. Робота над темою уроку.

1. Законспектувати текст.

В статті 10 Конституції України записано, що державною мовою в Україні є українська мова.

Ми знову стоїмо перед парадоксальним фактом українізації в Україні. Нещодавно прийнято закон, що кожна 4 –та пісня на Українському радіо має звучати українською мовою. Як на мою думку, це ще тільки перший крок. Щорічно з метою утвердження державного статусу української мови, піднесення її престижу проводяться конкурси знавців української мови ім. Петра Яцика, ім. Тараса Шевченка, «Соняшник» та ін. В той же час на телебаченні поширена двомовність, у великих містах, в тому числі і в столиці України, Києві, звучить частіше мова окупанта. Найжахливішим є те, що деякі наші земляки не хочуть знати й вивчати рідну мову, навіть обранці народу – депутати Верховної Ради, часто виступають по-російськи.

На захист української мови ставали в усі часи її утисків і письменники, ризикуючи часто власним життям.

2. Творчий диктант.

Скласти синонімічні ряди:

1. Іти – простувати, прямувати, мандрувати, топати, тупцяти, тупцювати, тупати; крокувати, ступати; шпаціювати, маршувати; цибати; дефілювати; юрмитися; валити; пливти, плинути; віятися; чимчикувати, полинати; теліпатися, телющитися; дріботіти; пертися, тарабанитися; вибиратися; виметнутися; вислизати; віддалятися; пробиватися, прослизати; прокрадатися; пірнати; пхатися; прибувати; приволікатися; прителіпатися; прибиватися; нагодитися; добератися.
2. Хвилювати – непокоїти, тривожити, турбувати, розтривожувати, бентежити, роз'ятрювати, бунтувати, розбурхувати, порушувати, зачіпати, баламутити, каламутити, муляти, непутити, колотити, зворохоблювати, потрясати, мутити, палити, лихоманити.
3. Швидко – стрімко, хутко, прудко, шпарко, гінко, мерщій, стрілою, вихором, поривчасто, невпинно, шалено, прожогом, стрімголов, сторчголів, навзаводи,

чимдуж, щодуху, галопом, притьмом, швидкома, бігцем, гвалтовно, миттю, раптово, мигцем, моментально, живо, помахом, опукою, блискавично, льотом, махом, духом, моторно, жваво, енергійно, рухливо.

3. Лексичний марафон

- Доберіть кожен по 1 епітету до слова «мова». (Рідна, материнська, державна, багата, чудова, розкішна, поетична, пісенна, щира, натхненна, благословенна, виразна, ніжна, гнучка, пелюсткова, калинова, солов'їна, мелодійна, наймиліша, дотепна, іскрометна, лірична, пречиста, врочиста, сучасна, таємнича...).

IV. Підсумок уроку

1. Зачитування законспектованих тез.

2. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- Після виголошених думок ви зробили певні висновки. Озвучте їх, будь ласка.
- Ми повинні всюди розмовляти рідною мовою, вивчати, берегти, бо без мови немає нації.
- У нас є мовні обов'язки – і ми їх повинні виконувати, щоб не зникнути як народ.
- Як можна зрадити мову наших батьків?!
- Я вивчатиму мову й надалі, бо вона мова народу, до якого я належу.
- Український народ чогось досягне, якщо об'єднається навколо ідеї збереження національної культури й української мови як її основи.

V. Оцінювання роботи учнів на уроці

VI. Домашнє завдання

- 1) Запишіть коментовано рядки із поетичного твору Володимира Базилевського «Декларація»:

Я ворг народу, що вдарився в лежу,
в безпам'ять,
в безтям'я,
в солодку олжу.

Народу, який самохить як одержу,
міна свою мову на мову чужу.

- 2) Скласти твір- мініатюру на тему «Ущербний той, хто мову забуває...»

УРОК № 2

Тема. *РМ №1. Культура мовлення і стилістика. Норми сучасної української літературної мови (орфоепічні, правописні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні) і дотримання їх у мовленнєвій практиці. Основні характеристики мовлення й дотримання їх. Стилї мовлення. Стилїстично нейтральна й стилїстично забарвлена лексика.*

Мета: узагальнити й систематизувати знання учнів про особливості книжного й розмовного мовлення, основні ознаки стилю мовлення, удосконалювати вміння й навички розрізняти тексти різних стилів, визначати їх мовні й позамовні ознаки, комунікативно доцільно використовувати мовні засоби; розвивати комунікативно-мовленнєві вміння, мислення; виховувати у школярів культуру мовлення.

Обладнання: текст для опрацювання.

Внутрішньопредметні зв'язки: синтаксис (текст), лексикологія.

Міжпредметні зв'язки: література, історія.

Тип уроку: урок-практикум.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Повідомлення теми та завдань уроку

Записують учні в зошит тему .

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Визначити , до якого стилю належить текст. Довести свою думку, наводячи стильові риси. Дібрати заголовок до тексту. Висловити свою думку про значення культури мовлення (усно).

ТЕКСТ

Людина створила культуру, а культура — людину. Людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Культура це не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений віками спосіб суспільного поведження, що виражається в [народних звичаях](#), віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови. Належачи до певного соціуму, індивідуум зі своєю появою на світ органічно входить у вироблену його співвітчизниками культуру, стає її користувачем і носієм. Чим міцніші зв'язки людини з культурою народу, тим більшого можна сподіватися від неї як від громадянина, свідомого творця матеріальних і духовних благ, патріота й інтернаціоналіста.

Суспільство завжди дбає про те, щоб його члени користувалися мовою не лише спонтанно, не тільки як даним від природи даром, а свідомо, як знаряддям

найактивнішого розкриття своєї особистості. Мовний досвід індивідуума невіддільний від опори на літературну мову як акумулятор людських знань.

Сьогодні культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних цінностей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності...

Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську і, навпаки, що мусь перестали сприйматись як плями на службовому мундирі.

Мовна культура — це надійна опора у вираженні незалежності, думки розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника (За В. Русанівським).

3. *Опрацювати пам'ятку (усно).*

Пам'ятка «Шляхи підвищення особистої культури мовлення»

1. Виробляти стійкі навички мовленнєвого самоконтролю і самоаналізу.
2. Не говорити квапливо, без пауз, «ковтаючи» слова.
3. Частіше «заглядати у словник» (М. Рильський), правопис, посібники зі стилістики тощо, вивчати мовлення майстрів слова.
4. Читати вголос (особливо прозові тексти), із дотриманням усіх аспектів нормативності.
5. Заучувати напам'ять художні твори, причому не тільки віршовані.
6. Оволодівати жанрами, видами писемного мовлення, зокрема ділового мовлення.
7. Привчити себе до систематичного запису власних думок та спостережень, щоденникових записів, сімейної хроніки тощо.
8. Виробити звичку читання з «олівцем у руках» — жоден цікавий і вартісний вираз не повинен бути втрачений.

3. *Опрацювати лекцію, дати відповіді на запитання (усно).*

Мовлення є сукупністю мовленнєвих дій, кожна з яких має мету, що впливає із загальної цілі спілкування. У мовленні реалізуються всі мовні засоби та виражальні можливості. Водночас мова збагачується через мовлення. Стилїстика вивчає мову й мовлення, а саме займається відбором виражальних мовних засобів для їх функціонування в мовленні. Одним з критеріїв доцільного відбору є правильність, тобто дотримання мовних норм. Це питання належить до культури мовлення. Отже,

стилістика тісно пов'язана з культурою мовлення, і спільне в цих науках — дослідження правильності й нормативності мовлення.

Стилістика як наука розглядає виражальні мовні засоби і стилі мовлення. У залежності від предмету дослідження виділяють стилістику мови й стилістику мовлення.

4. Проблемна бесіда за питаннями

1. Які особливості мовлення вивчає стилістика, а які — культура мовлення?
2. Чим відрізняється стилістика мови від стилістики мовлення? А що в них спільного?
3. Як емоційно-експресивне забарвлення мовних явищ співвідноситься з поняттям синонімії?
4. Як ви вважаєте, яким чином відсутність образності й нульова емоційність можуть охарактеризувати функціональний стиль?

5. Практичне завдання (письмово).

Прочитайте прислів'я і приказки. Поясніть їх значення. Які вимоги щодо культури мовлення закладені у цих прислів'ях і приказках? За допомогою яких засобів у них досягається емоційна виразність?

1. Рідна мова — не полова: її за вітром не розвієш.
2. Рана від меча загоїться, а від лихого слова — ніколи.
3. Впік мене тим словом, не треба й вогню.
4. Гостре словечко коле сердечко.
5. На ласкаве слово не кидайся, а за грубе не гнівайся.
6. Та у нього на осиці кислиці, а на вербі груші ростуть.
7. Чоловік має два вуха, щоб багато слухав, і один язик, щоб менше говорив.
8. Язик до Києва доведе, а в Києві заблудить.
9. Дурний язик попереду розуму біжить.
10. Дурний язик голові не приятель.

IV. Підсумок уроку

V. Домашнє завдання

Скласти висловлювання в публіцистичному стилі на тему «Молодь і культура мовлення».